

История на небостъргачите — минало, настояще, бъдеще

Надпреварата във височина продължава. Къде е България?

Чл.-кор. проф. г.н. арх. Атанас КОВАЧЕВ – Лесотехнически университет

(Продължение от брой 3/2025 на сп. „Гора“)

Един от любимите ми реализирани проекти е хотелският комплекс **Marina Bay Sands** в Сингапур с височина 207 м, дело на арх. Моше Сафди (сн. 1; <https://www.ttgasia.com/2022/02/08/marina-bay-sands-begins-us-1-billion-transformation-delays-expansion-for-a-year/>). Трите изящни кули, свързани на височина 197 м с платформа, в комплекс, създаващ образ на плаващ лайнер, са удивителна обемно-пространствена и силуетна композиция с невероятен по размери еркер – 66.50 м (противоземетръсните нормативи в България разрешават еркер до 1.50 м – 44 пъти по-малко). С басейн на последния етаж, палмова растителност в естествена среда, изключителен поглед към града и столичния парк от покрива.

Да се върнем отново към рекордърите по височина. В началото на новото хилядолетие реализираните небостъргачи преминаха бариерата от 500 м във височина. Първият от тях е небостъргачът **Taipei – 101** с височина 508 м заедно с антените (сн. 2; https://en.m.wikipedia.org/wiki/File:Taipei_101_from_Xiangshan_20240729.jpg).

В края на XX и началото на XXI век разположеният на южното крайбрежие на Персийския залив Дубай е уникална строителна площадка, върху която израснаха стотици небостъргачи с различна обемна и силуетна композиция. От пустинята е направен рай (сн. 3; <https://vsichkitemi.com/pochivka-v-dubai-traditsiya-futurism/>). Единственият сега в света 7-звезден хотел Burj Al Arab с височина 321 м, наподобяващ гигантско платно на кораб, се извисява върху изкуствен остров на 280 м навътре в Персийския залив.

През 2008 г. в Дубай е издигнат небостъргачът **Burj Khalifa** (сн. 4; https://en.wikipedia.org/wiki/File:Burj_Khalifa.jpg). През целия XX в. небостъргачите се надпреварваха по височина със 7, 10, 30 и 40 м, докато „Бурж Халифа“, надминавайки предишния рекордър на „Тайпе – 101“, изведнъж „скочи“ с повече от 320 метра. Небостъргачът рекордър с височина 826 м е дело на световноизвестния чикагски архитект Ейдриън Смит. Уникално постижение, с което човечеството направи огромен скок в бъдещето! Разглеждах го дълго отдалеч и отблизо. Запомнящи се са пространствената и силуетната му композиция. Изумителен е аквариумът в небостъргача – най-големият в света. От изгледната площадка на висока кота панорамата е удивителна. Пред погледа се разкрива „гора“ от небостъргачи. Водни канали в пейзажна композиция и интересно мозаечно разположени сгради формират околното застрояване на „Бурж Халифа“.

Надпреварата във височина продължава и през второто десетилетие на XXI век. Провокирана е от различни проекти, замислени през отминалия XX век, някои от които в голяма степен – футуристични.

Още в средата на XX в. (1956 г.) големият американски архитект Франк Лойд Райт създаде проект за най-високата сграда в света – Illinois Sky City. Небостъргачът е предвиден

Хотелски комплекс **Marina Bay Sands**,
Сингапур, 2011, височина 207 м

Taipei – 101, Тайван, 2004,
височина 508 м

за 130 000 обитатели. Създаден през 50-те години на XX в., когато Америка изживява своя промишлен връх, той притежава всичко, за което може да мечтае човек. Проектът за небостъргача „Илинойс Скай Сити“ с предполагаема височина от една миля (1609 м) е технически и навярно финансово несъществуващ дори днес, близо седемдесет години по-късно. Но през всичките години след създаването му той оказва силно влияние на стотици проектни разработки, мотивира много архитекти и инженери в смелите им творчески търсения и получава развитие в многобройни реализации, макар и в по-скромни габаритни характеристики. Много специалисти заявяват, че днес, през първите десетилетия на XXI в., няма технически пречки за осъществяването на небостъргач с височина от един километър. Очакваният нов световен рекордър е базиран на илиноиския „небесен град“ на Франк Лойд Райт от средата на XX в. и вече се строи.

Небостъргачът **Kingdom Tower**, който се изгражда днес в Джеда, Саудитска Арабия, има амбицията да стане новият рекордър по височина (сн. 5; <https://stroiiinfo.com/stroitelstvotona-nai-visokata-sgrada-v-sveta-jeddah-tower/>). „Кингдъм Тауър“ е първата фаза от грандиозен проект за обществен център „Кингдъм Сити“ на брега на Червено море, разположен на площ 5.20 км², на около 20 км северно от пристанището на Джеда. Строителството на „Кингдъм Тауър“ започна през 2013 г. (5 г. след въвеждане в експлоатация на „Бурж Халифа“ в Дубай). И този небостъргач е дело на американския архитект от Чикаго Ейдриън Смит – автор на дубайския „Бурж Халифа“. Трябва да отбележим, че Чикаго не е преставал да влияе на световното развитие чрез архитектурните си образци и вероятно ще продължава да бъде архитектурният „Олимп на небостъргачите“. Нещо повече, първоначалната амбиция на проектантите и инвеститорите е била да се достигне височина от една миля (1609 м). За съжаление, геоложките проучвания са показали трудно решими проблеми и се е наложило височината му да се ограничи до 1000 метра. Небостъргачът трябваше да бъде завършен в края на 2018 г., но когато стигна до около 1/5 от височината си, строежът бе спрял, за да бъде възобновен през 2024 година. Височината му се пази в тайна, но предположенията са, че ще е малко повече от 1000 метра. Дали ще стане рекордър? Ще разберем, надявам се,

в близко бъдеще.

Изключителният майстор на архитектурни фантазии Яков Чернихов пише: „Хоризонталът – това е сила, а вертикалът – воля“. За да създадеш волева вещ, са нужни енергия и мисъл, дръзновение и полет на фантазията. Затова пожелавам на всеки, където и да се намира по света, да се качи на най-високата кота – на изгледните площадки на небостъргачи, кули, камбанарии, арки, хълмове, и оттам да се любува на „петата“ фасада на града.

„Неограничената надпревара на неограничените възможности“ продължава. Докъде ще стигне, ще покажат следващите десетилетия на XXI в. и постиженията на човешката цивилизация през третото хилядолетие. Аз вярвам, че светът ще сбъдне мечтата на арх. Франк Лойд Райт и ще построи небостъргач с височина от 1 миля още през XXI век.

Къде сме ние? Има ли и ще има ли в България небостъргачи?

През втората половина на XX в. в България имаше сгради с височина около и над 80 метра. В началото на XXI в. идеята за небостъргач в България завладя и българската общественост, и българската архитектурна колегия. Тя предизвиква оживени дискусии за това имат ли място в нашата практика небостъргачи, могат ли да се включат безконфликтно в градската тъкан, обогатявайки обемно-пространствената композиция на града, как ще се впишат в архитектурно-градоустройствената структура на София и другите големи градове, колко трябва да бъде височината им? И първоначалната негативна реакция като че ли отстъпва място на здравия разум. Мисля, че небостъргачите имат място в нашата архитектурно-градоустройствена практика и няма да бъде далеч времето, когато те ще извисят ръст в София, Пловдив, Варна, Бургас.

България е развиваща се пазарна икономика и небостъргачи са нужни особено в София, където са концентрирани най-много бизнес

Дубай – панорама, Обединени арабски емирства, началото на XX в.

Burj Khalifa, Дубай, ОАЕ, 2008, височина 826 м

Kingdom Tower (Jeddah Tower), Джеда, Саудитска Арабия, 2013, височина 1000 м

„Капитал Форт“, София, България, 2015 г., височина 126 м

„Скай Форт“, София, България, (в процес на строителство към 2024 г.), височина 202 м

дейности. София заслужава да построи на своя територия небостъргачи и мисля, че височина от 100 – 150 – 200 м е напълно възможна и постижима още днес. Вярвам, че градът ще се превърне в регионален център на Балканския полуостров – небостъргачите винаги са били символ на технологичния прогрес. В различна степен на проучване и проектиране са предложени за високи сгради и небостъргачи в различни части на София. Изграждането на небостъргач у нас е въпрос на инициатива, възможности и време – това е професионално предизвикателство.

През XXI в. в България беше преминалата стометровата бариера. Най-високата сграда днес е в София – „Капитал Форт“, с височина 126 м (сн. 6; <https://novitesgradi.bg/%D1%81%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%B4%D0%B0/capital-fort/>). Сградата, построена през 2015 г., е разположена на бул. „Цариградско шосе“ – една от най-важните входно-изходни артерии на столицата. Впечатляващи са интериорите на сградата. Около нея се оформя „букет“ от високи сгради. Строи се първият истински небостъргач – „Скай Форт“, с височина 202 м (сн. 7; <https://aaa.bg/bg/projects/details/capital-fort-3>). И двете сгради са дело на български автори от „А и А архитекти“ ООД в съдружие с компании от чужбина. Предстои изграждане на още две високи сгради в комплекса.

Небостъргачите въздействат най-добре в група от минимум три вертикала. Въпреки своите характеристики те не са интересни поотделно. Не е правилно и хаотичното им разположение в градска среда. Те се нуждаят от големи терени и свободно пространство около тях, за да бъдат по-добре възприемани зрително.

В поредицата от 4 материала разгледах само част от характеристиките на небостъргачите и показах накратко еволюцията в проектирането и строителството им в продължение на близо 140 години (1885 – 2024). Анализирах световните рекордьори и надпреварата за нови върхове в знакови градове и столици

по света. Спрях се основно на проблема, свързан с обемно-пространствената и силуетната композиция на небостъргачите. Има още много и сложни проблеми при проектиране и строителство на небостъргачи, по които работя в научноизследователски план – формиране на функционално-планова композиция, изграждане на различни инженерно-технически мрежи, използване на различни конструктивни системи и техните особености, решаване на комуникационно-транспортни, икономически, социално-психологически, визуално-естетически задачи и много други, които ще разкрия в бъдещи публикации.